

بنگاه‌های اقتصادی در خاورمیانه

SMEها، نسخه‌های نجات

توسعه اقتصادی خاورمیانه نیازمند ایفای نقش حیاتی SMEها است، اما در این راه موانع زیادی وجود دارند.

شرکت خودرو سازی قابور، بزرگترین شرکت مصری در زمینه تولید و مونتاژ خودرو، پس از پشت سر گذاشتن بحران اقتصادی جهانی، اهداف توسعه‌ای را در پیش گرفته که بر اساس آن قصد دارد موقعیت سرمایه گذاری و تجارت خود را در اطراف مرزهای مصر از شمال آفریقا تا کشورهای عربی حاشیه خلیج فارس گسترش دهد.

قرار است این شرکت تا سال ۲۰۱۱ در یک سرمایه گذاری مشترک ۷۰ میلیون دلاری با شرکت اتوبوس سازی مارکوپولوی برزیل، تعداد ۸ هزار اتوبوس تولید کند و با صادرات به کشورهای منطقه، دفاتر خود را در دبی، اردن، الجزایر و عربستان توسعه دهد. گفتنی است شرکت قابور به عنوان توزیع کننده محصولات هیوندای، به بازار عراق نیز وارد شده است.

از بسیاری جهات، شرکت قابور پتانسیل‌های یک شرکت در حال پیشرفت را به تصویر می‌کشد که قصد دارد از فرصت‌های رشد در منطقه سود ببرد.

اما در مسیر تحول شرکت قابور از یک واحد تجاری کوچک به تولید و توزیع کننده‌ای در سطح منطقه، مسایلی وجود دارند که نشان می‌دهند در راه توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط در خاورمیانه موانعی قرار گرفته‌اند. شرکت قابور که در دهه ۵۰ به عنوان یک شرکت تجاری معمولی آغاز به کار کرد، مجبور است همچنان در بازاری نوظهور فعالیت کند که از قدیم گرفتار محیط بوروکراتیک طاقت فرسا و دولت‌های ناسازگار با شرایط مساعد کسب و کار بوده است. باید گفت در دنیای عرب، تعداد شرکت‌هایی که می‌توانند ادعا کنند فعالیتی در سطح منطقه دارند، بسیار انگشت شمار است.

با ورود فزاینده جوانان به بازار کار و سخن گفتن دولت‌ها از نیاز به کاهش وابستگی به قیمت‌های متغیر نفت، بنگاه‌های اقتصادی کوچک و متوسط (SME) خاورمیانه می‌توانند نقشی کلیدی در ایجاد شغل و

توسعه اقتصادی ایفا کنند. با این حال، تحلیل‌گران معتقدند این بخش به دلایل مختلف پیشرفت چندانی نکرده است. مشکل دسترسی به سرمایه، مهمترین این دلایل است. بانک‌های وام دهنده در منطقه بر نهادهای وابسته به دولت‌ها و یا شرکت‌های اختلاطی بزرگ متمرکز شده‌اند. مشکل آن است که شرکتی تأسیس می‌شود

و در ابتدا، به میزان دارایی خالص خود سود دهی دارد، اما پس از آن نمی‌تواند رشد کند. معمولاً در این مواقع تنها راه ممکن، کسب درآمد از طریق درآمدهای اثبات شده است.

بحران در SME

این وضعیت به واسطه بحران اقتصادی جهانی بدتر شده است. بحران، رشد اقتصادی را در خاورمیانه با کندی مواجه کرده، بانک‌ها را از ریسک‌پذیری دور نموده و جریان تزریق نقدینگی را از سوی دولت‌ها به وجود آورده است - به ویژه در منطقه خلیج فارس که بانک‌ها به دلیل سقوط بازار ملک و املاک و مشکلات بدهی در دبی به شدت آسیب دیده‌اند. آمارهای سرمایه گذاری مستقیم خارجی نشان می‌دهند در سال ۲۰۰۹ سرمایه گذاری در منطقه خاورمیانه با کاهش ۱۵ درصدی مواجه شده که در این میان، امارات با ۷۰ درصد کاهش، بیشترین سهم را داشته است. البته کشورهای نفت خیز وضعیت بهتری داشته‌اند. مثلاً میزان سرمایه گذاری خارجی در عربستان تنها ۷ درصد کم شده و جذب سرمایه‌ها در قطر با رشد مواجه بوده است.

به هر حال، خاورمیانه بازار ناسازگاری برای سرمایه گذاری‌های جدید محسوب می‌شود. از بازارهای عراق و لیبی که به تازگی راه افتاده‌اند گرفته تا بازارهای قدیمی‌تر کشورهای عربی غنی از نفت خلیج فارس، شرکت‌های خارجی با ریسک‌های زیادی در پیش برد نظام‌های سیاسی پیچیده، شبکه‌های حمایتی و

محیط‌های قانونی نامعلوم رویه‌رو هستند در مورد ایران این مسأله تحت‌الشعاع تحریم‌ها قرار گرفته است. تحریم‌های برون مرزی آمریکا که هدف آنها محدود کردن سرمایه گذاری در نفت، گاز و بنزین ایران است، تأثیر دو چندانی بر کاهش سرمایه گذاری خارجی در این کشور داشته‌اند؛ به ویژه در مورد شرکت‌های کوچک که برای سرمایه گذاری امیدیه به حمایت دولت‌های خود ندارند.

موضوع دیگری که مورد انتقاد تحلیل‌گران قرار گرفته، عدم حمایت‌های دولتی و فرهنگ سازمانی توسعه نیافته در میان بسیاری از بنگاه‌های تجاری خصوصی در منطقه است. ارزیابی‌ها نشان می‌دهند در بازارهای پیشرفته همچون آمریکا و اروپا، بنگاه‌های متوسط و کوچک ۶۰ درصد تولید صنعتی و ۴۰ درصد محصول ناخالص داخلی (GDP) را تشکیل می‌دهند. این رقم در میان کشورهای خاورمیانه متفاوت است. در کشورهای نفت خیز حاشیه خلیج فارس که اقتصاد آنها دولتی است و دولت‌ها و نهادهای وابسته به دولت تمایل دارند بر اقتصاد کشورشان تسلط داشته باشند و از بخش خصوصی چندان استقبال نمی‌کنند، سهم SMEها بسیار اندک است.

طبق گزارش بانک استاندارد چارترد، در عربستان سعودی که پُرجمعیت‌ترین کشور حاشیه خلیج فارس و یکی از بزرگترین اقتصادهای خاورمیانه محسوب می‌شود، سهم این شرکت‌ها از GDP بسیار ناچیز است. در امارات که قطب تجاری، مالی و بازرگانی منطقه به شمار می‌رود، این رقم به زحمت به ۳۰ درصد می‌رسد. در کشورهای ضعیف‌تر و پُرجمعیت‌تر که اقتصادهای گسترده‌تری دارند، این میزان قابل قبول‌تر است. بر اساس گزارش استاندارد چارترد، در مصر سهم SMEها از محصول داخلی ۸۰ درصد می‌باشد. به عقیده کارشناسان، برای شکوفایی سهم این نوع از شرکت‌ها در خاورمیانه، نیاز است دولت‌ها به تقویت ابزارهای تأمین مالی، تأکید بر آموزش و تحصیلات، کمک به بهبود دسترسی به سرمایه و گسترش روحیه تجاری برای پرورش کار آفرینی اقدام کنند و از این طریق، سازخارهای مشارکتی را افزایش دهند.

این مسایل به ویژه در مورد کشورهای حاشیه خلیج فارس که SME در آنها کمترین پیشرفت را داشته، صادق‌اند. کارشناسان معتقدند با وجود بازارهای جدید و افزایش جمعیت در این منطقه، فرصت‌ها برای توسعه شرکت‌های کوچک و متوسط افزایش خواهند یافت. اما به عقیده آنان، در مورد این که بتوان از این طریق رشد و اشتغال را در کشورهای خلیج فارس در کوتاه مدت توسعه داد، تردید وجود دارد. ■